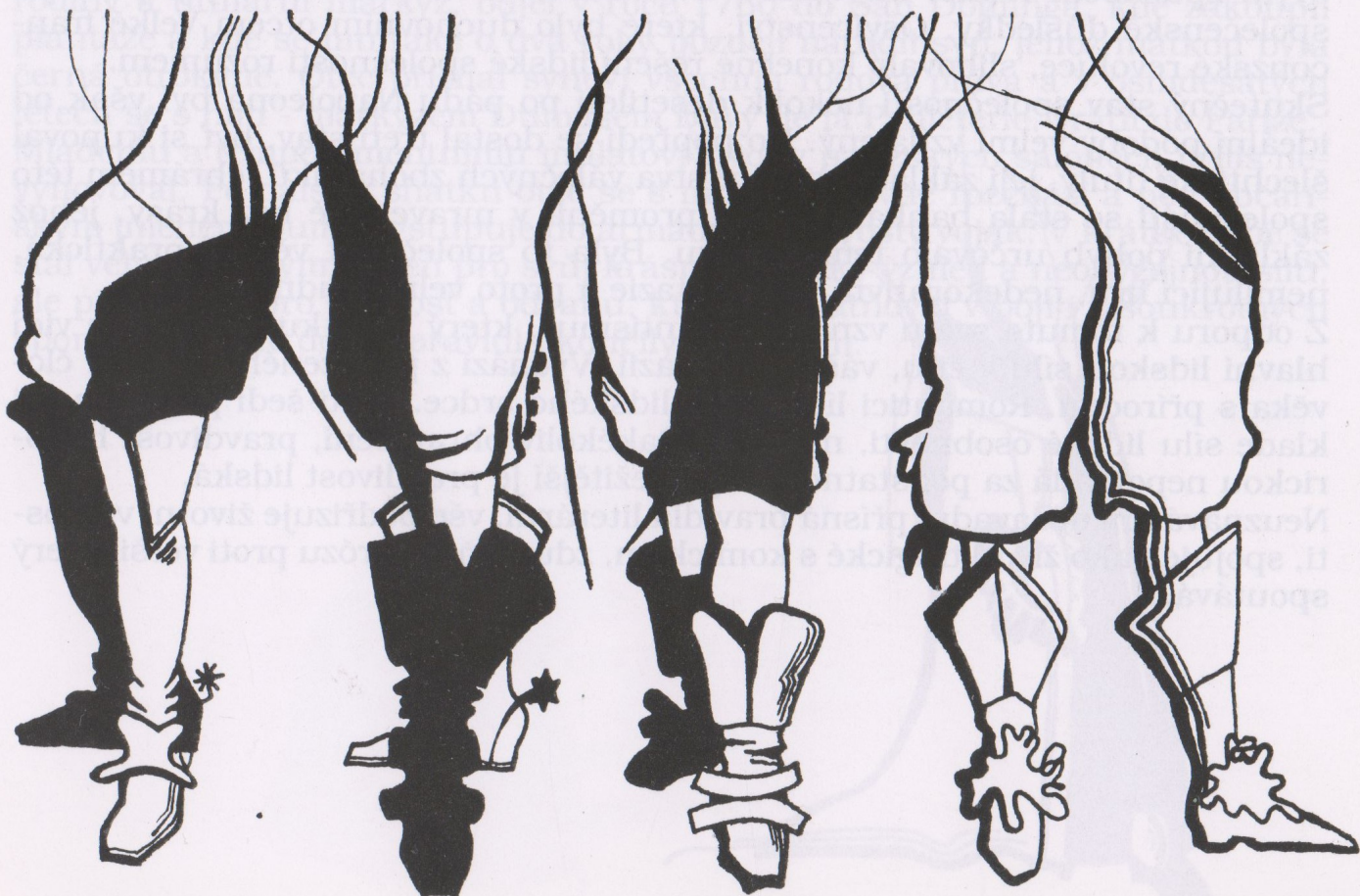

ALEXANDRE DUMAS - ROGER PLANCHON

TŘI MUŠKETÝŘI

Živý cit pro Francii, v tom spočíval skrytý půvab těch čtyř hrdinů, D' Artagnana, Athose, Porthose a Aramise. Planoucí vůle, aristokratická melancholie, síla poněkud marná, zjemnělá a galantní elegance z nich činí jakési zkratky té roztomilé Francie, statečné a lehkomyšlné, s kterou se ještě dosud tak rádi sledujeme ve své obraznosti...kolik půvabu, elegance, rozhodnosti, ráznosti a duchaplnosti nacházíme u těch mladých mužů, které spojil meč dříve než je spojilo vojenské sukno. Vždyť všichni, i ta paní Bonancieuxová, kladou odvalu výše než ctnost.

André Maurois

DOBA - AUTOR - DÍLO

Údobí, ve kterém vznikl román *Tři mušketýři* se v literární historii nazývá epocha romantismu. Bylo to hnutí, které zasáhlo celý kulturní svět a bylo svým způsobem reakcí na Velkou francouzskou revoluci a na její pozdější společenské důsledky. Osvícenství, které bylo duchovním otcem Velké francouzské revoluce, slibovalo konečné řešení lidské společnosti rozumem.

Skutečný stav společnosti několik desetiletí po pádu Napoleona byl však od ideální podoby velmi vzdálený. Do popředí se dostal třetí stav, bý si kupoval šlechtické tituly, její základ tvořila vrstva válečných zbohatlíků, chrámem této společnosti se stala banka. Svět se proměnil v mraveniště bez krásy, jehož základní pohyb určovalo tempo zisku. Byla to společnost věčná, praktická, nemilující hru, nedekorativní, bez fantazie a proto velmi nudná.

Z odporu k tomuto světu vzniká romantismus, který proti kultu rozumu vidí hlavní lidskou sílu v citu, vášni a fantazii. Vychází z přirozeného spojení člověka s přírodou. Romantici líčili život lidského srdce. Proti šedi průměrnosti klade sílu lidské osobnosti, neuznává jakékoliv ohraničení, pravdivost historickou nepokládá za podstatnou, nejdůležitější je pravdivost lidská.

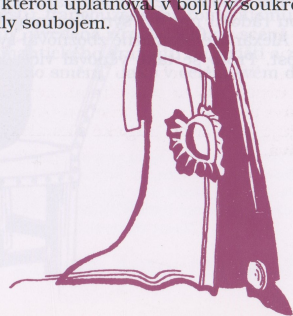
Neuznává ani dosavadní přísná pravidla literární, vše podřizuje životní volnosti, spojuje (jako život) tragické s komickým, zdůrazňuje prózu proti verši, který spoutává.

Základy francouzského romantismu vytvořila pětice autorů: Viktor Hugo, Alfred de Musset, Alfred de Vigny, Honoré de Balzac a Alexandre Dumas starší. Nás bude pochopitelně zajímat poslední z jmenovaných a především jeho román *Tři mušketýři*.

Z Dumasova díla, které čítá tři sta svazků, je to román nejčtenější.

Při veškeré snadnosti a zároveň horečnosti, se kterou Dumas tvořil, postihl v příběhu čtyř odvážných mušketýřů, základní téma, které je - a věrme, že bude - vlastní i každé další mladé generaci. Téma spojující čest, hrdinství a touhu po spravedlnosti.

Toto téma nebylo u Dumase dáno literární inspirací, ale osobně protrpěnou životní zkušeností člověka, který zejména ve svých pařížských počátcích často narážel na rasové předsudky. Jeho děd, pocházející z normandské šlechtické rodiny a titulární markýz, odjel v roce 1760 do San Dominga, kde zakoupil plantáže a kde se mu také o dva roky později narodil syn, jehož matkou byla černá otrokyně. Otec přiznal synovi všechna rodová práva a v osmdesátých letech se s ním - markýzem Dumasem Davy de la Pailleterie, vrátil do Paříže. Mladému a temperamentnímu mulatovi život v pařížských salónech příliš nevyhovoval. Po dalším sňatku otce se s ním definitivně rozchází a pod občanským jménem Dumas vstupuje do armády jako prostý voják. V krátké době se stal velmi známým, nejen pro svůj krásný exotický vzhled a neobvyčejnou sílu, ale především pro přímost a odvalu, kterou uplatňoval v boji i v soukromých sporech, jež v té době zpravidla končily soubojem.

A tak je více než pochopitelné, že v roce 1789, kdy nastoupil s oddílem Královských dragounů do malého, ale bohatého městečka Villers-Cotterets, se stal středem pozornosti zdejší společnosti, přesněji řečeno, její dámské poloviny. Vítězkou tohoto nevyhlášeného souboje se stala dcera místního hostinského a bývalého hofmistra Jeho Královské Výsosti vévody z Orleansu - Marie Luisa Labouretová. Její otec si kladl jedinou podmínku, aby se Dumas stal poddůstojníkem. Pro obyčejného vojáka, který se vzdal šlechtického původu, to nebyla lehká záležitost. Cestu k jeho vojenské kariéře, a to neobyčejně závatnou, otevřela revoluce. Dumasova vrozená touha po rovnosti všech lidí ho přivedla do revolučních pluků dobrovolníků. V únoru 1792 byl jmenován poddůstojníkem a v listopadu téhož roku, kdy uzavřel sňatek s Marií Luisou, byl již plukovníkem armády Revoluce.

Brzy se stal ideálem republikánského důstojníka, nikdy neřídil boj ze zadního velitelského stanoviště, vždy byl v první linii jako příklad svým vojákům. V roce 1793 byl povýšen na divizního generála a stal se jedním z nejbližších velitelů generála Bonaparta. Účastnil se i jeho tažení do Egypta. Jejich přátelství ukončila Napoleonova zrada revolučních ideálů. Přímý a vždy spravedlivý voják Dumas byl na hony vzdálen politickým intrikám a jeho popularita se stala Napoleonovi nepohodlná. Dumas se vrací s podlomeným zdravím k rodině a až do konce svého života (zemřel v 45 letech), marně bojoval za uznání svých zásluh a o solidnější existenční zajištění rodiny.

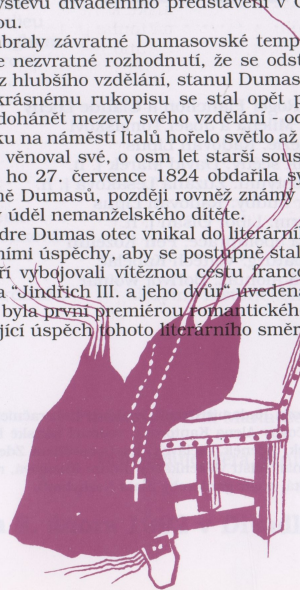
Jedinou radostí mu byl syn Alexandre, který se narodil 24. července 1802. Mladý Alexandre bezmezně zbožňoval svého otce a jeho hrdinskou vojenskou minulost. Proto se také věnoval více šermu, střelbě a tanci než aritmetice

a dalším oborům lidské vzdělanosti. Velké okouzlení mu přineslo i ochotnické divadlo. Okouzlení brzo přerostlo ve vášeň. V době, kdy u notáře opisoval různé smlouvy za byt a stravu, se definitivně rozhodl stát se slavným dramatickým autorem. A slavným se mohl stát jen v Paříži. S přítelem Paitletem se vydal na krátký výlet do Paříže. Nedostatek peněz na cestu vyřešil Dumas velice svérázně. Vzal pušku a pytláčením získal potřebný obnos, který stačil na dva dny v Paříži a návštěvu divadelního představení v Comédii Française se slavným hercem Talmou.

A události nabraly závratné Dumasovské tempo. Vrátil se, aby oznámil nešťastné matce nezvratné rozhodnutí, že se odstěhuje do Paříže. Dvacetiletý, bez peněz, bez hlubšího vzdělání, stanul Dumas uprostřed velkoměsta - a jen díky svému krásnému rukopisu se stal opět pisářem. S horečnatostí sobě vlastní začal dohánět mezery svého vzdělání - od Aischyla až po Molièra.

V jeho pokojíku na náměstí Italů hořelo světlo až do svítání. Četl, psal a to ještě mnoho hodin věnoval své, o osm let starší sousedce Kateřině Labayové, švadlence, která ho 27. července 1824 obdařila synem Alexandrem. Třetí toho jména v rodině Dumasů, později rovněž známý dramatik, si přinesl pro život nespravedlivý úděl nemanželského dítěte.

Zatím Alexandre Dumas otec vnikal do literárního světa Paříže nejdříve drobnými divadelními úspěchy, aby se postupně stal jedním z nejvýraznějších spisovatelů, kteří vybojovali vítěznou cestu francouzskému romantismu. Jeho historická hra "Jindřich III. a jeho dvůr" uvedená v roce 1829 na scéně Comédie Française, byla první premiérou romantického dramatu na jevišti a znamenala rozhodující úspěch tohoto literárního směru. Jako v celém svém díle,

Premiéra opery Antonína Dvořáka

ALEXANDRE DUMAS

TŘI MUŠKETÝŘI

Dramatizace Roger Planchon a Claude Lochy

Přeložili Milena a Josef Tomáškovi

Režie: Radovan Lipus

Výtvarník scény: David Marek j. h.

Výtvarník kostýmů: Zuzana Lesáková j. h.

Výběr hudby: Radovan Lipus

Šerm: Libor Olšan j. h.

Pohybová spolupráce: Petr Koželuh

Dramaturg: Vojtěch Kabeláč

Zvuková montáž: Bořivoj Wojnar

Vedoucí výroby a technického provozu Radomír Orenič, vedoucí dekoračních dílen Marcela Kožušnicková, vedoucí dámské krejčovny Alena Kantorová, vedoucí pánské krejčovny Jiřina Richtrová, jevištní mistrři Jan Benek, Zdeněk Václavek, mistr osvětlení Zdeněk Osif, mistr elektroakustiky Bořivoj Wojnar, mistr vlásenkárny Jindra Kučajová, rekvizity Zdena Vojkovská, mistr garderoby Zlata Nezhybová.

OSOBY A OBSAZENÍ

Ludvík XIII.	Stanislav Malý
Anna Rakouská	Alena Sasínová-Polarczyk
Kardinál Richelieu	Jan Miller
Vévoda Buckingham	Miroslav Rataj
Mylady Winterová	Marie Logojdová
Athos	Tomáš Jirman
Porthos	Zdeněk Kašpar
Aramis	Jan Fišar
D' Artagnan	David Viktora
De Treville	František Šec
Rochefort	Jan Filip
Jussac	Jiří Sedláček
Pan Bonancieux	Zdeněk Forejt
Paní Bonancieuxová	Pavlna Kafková
Felton-kat	Vladimír Mrva
1. mušketýr	Ivo Hrbáč
Mušketýři, gardisté	skupiny historického šermu Durandal a Castilles

Představení řídí: Marta Celárková

Text sleduje: Věra Suruvková

Premiéra 8. února 1992 v Divadle Antonína Dvořáka

nebyl Dumas ani v této hře autorem, který ctí historii v každé podrobnosti. Historie mu dávala potřebný rámeček, ale příběhy a osoby upravoval tak, jak vyžadovalo jeho dramatické citění, jež odpovídalo i citění diváků v hledišti. A Dumas, dramatik každým nervem, svým divákům rozuměl.

Bytostné Dumasovo dramatické citění se projevuje i v jeho historických románech, které začal psát v době, když již byl uznávaným divadelním autorem. V té době byl vliv anglického spisovatele Waltera Scotta, který obrodil historický román, ve Francii mimořádný. Inspiroval Balzaca, Huga, Alfreda de Vigni a další. Svoji příležitost zde rozpoznal i Dumas, který vedle divadelních her psal zatím jen drobné povídky a cestopisy. Tak se také zrodil, po několika předchozích románech, příběh Mušketýrů. Román začal nejdříve vycházet v deníku Siècle jako "román na pokračování". Tento zajímavý literární útvar představuje osobitou kapitolu francouzské literatury, která měla své pevné estetické zákonitosti. V knižním románu může být úvodní seznámení s popisem prostředí a s charakterem jednajících osob líčeno podrobně, někdy i zdlouhavě, ale "novinový román" musí čtenáře zaujmout dramatickým sledem událostí již v prvním odstavci, každé pokračování muselo mít vlastní dramatické vyhocení a zároveň vystupňovat čtenářův zájem o pokračování, jež přinesly noviny příští den. Dumas zde bohatě uplatňoval svoji zkušenost dramatika, který musí mít schopnost překvapivě zakončit každé dějství a připravit divácký zájem o další vývoj příběhu. Pro majitele novin znamenal úspěšný "novinový román" příliv dalších předplatitelů a s tím i pochopitelně spojený

finanční zisk. Je zaznamenán historický doklad, že v roce 1838, kdy začal v deníku Siècle vycházet Dumasův román "Kapitán Paul", stoupl počet předplatitelů ve třech týdnech o 5 000. Proto byl také Dumas nejlépe placeným autorem tohoto žánru a deníky mu ochotně platily zálohy předem, jen za příslib nového románu.

Námět na román Tři mušketýři přinesl Dumasovi jeho spolupracovník, profesor August Maquet, který se podílel již na některých předchozích Dumasových dílech. Jak se tenkrát totiž říkalo, vyráběl Dumas své romány fabričným způsobem. Měl spolupracovníky, historiky nebo začínající autory, kteří připravovali hrubou kostru příběhu a Dumas ji dotvářel do konečné, často geniální, ale vždy lidsky přesvědčivé podoby. Literární historie vedla mnoho sporů o této Dumasově metodě, o jeho skutečném podílu a autorské invenci. Nesporná skutečnost je ta, že Dumas, bez hlubšího historického vzdělání, by nikdy nemohl sám napsat několik desítek historických románů. Sám konečně prolašoval o historii: "...co je to? Je to hřebík, na který věším své romány." Druhou nezvratnou zkušeností je fakt, že pokud se některý ze spolupracovníků s Dumasem rozešel a snažil se samostatně publikovat, nikdy neuspěl, včetně Maqueta, který po rozchodu samostatně uveřejnil vlastní verzi smrti Mylady Winterové.

Vraťme se však k počátkům zrodu našeho románu. Maquet objevil fingované "Paměti D' Artagnana", jejichž autorem byl někdejší kapitán mušketýrů Courttilz de Sandraz. Z této původní předlohy zůstal vlastně jen ústřední hrdina -

typický Gaskoněc D' Artagnan. K němu připojil Dumas s Miquetem další tři hlavní hrdiny, kteří jsou v předloze pouhými epizodami. Zcela samostatné je rozvinutí motivu diamantového šperku, vstup paní Bonacieux do příběhu a podíl Madame Winterové na celkovém ději. Historická pravdivost je zachována jen u skutečně existujících osob, byť i zde posunuje autor pohled a míru sympatií k jednotlivým postavám podle potřeb románu a skutečně historické události vyrůstají často u Dumase z malých osobních příčin. Například zrod sporu mezi Francií a Anglií v době obléhání pevnosti La Rochelle, vyrůstá podle autora z milostné epizody mezi vévodou z Buckinghamu a Annou Rakouskou. Berme to vše pouze jako zajímavou literárně historickou poznámku. Pro literaturu je rozhodující, že Dumas vytvořil dílo, které svým vnitřním poselstvím přesáhlo dobu a svým přiměřeným podílem pomáhá při morálním formování dalších generací. Připomeňme si množství filmových přepisů tohoto románu, desítky jevištních dramatizací, z nichž první dvě jsou dílem samotného Dumase. V tom všem je odkaz velkého a demokraticky smýšlejícího autora, který zemřel roku 1870 v městečku Puy v Normandii.

Spoluautorem naší divadelní verze je významný francouzský režisér Roger Planchon, který se svým souborem na předměstí Lyonu, ve Villeurbanne, za dva roky zkoušek přeložil román do divadelní podoby. Naše inscenace je jedním z mnoha výkladů mušketýrského tématu viděného mladým inscenátorem.

-Kb-

Program vydalo Státní divadlo Ostrava, ředitel Ilja Racek,
šéf činohry Michael Tarant,
redakce programu Vojtěch Kabeláč,
obálka a grafická úprava Radana Bernatská.
Vytiskly OSTRAVSKÉ TISKÁRNY, s. p., Novinářská 7,
Ostrava 1, 709 70, R 0399
Veškerá práva k provozování tohoto díla zastupuje DILIA Praha.
Cena programu 4 Kčs.

